

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ACADEMIC NOTES

**Серія:
Педагогічні науки**

**Series:
Pedagogical Sciences**

Випуск 189 (2020)
Edition 189 (2020)

Кропивницький – 2020
Kropyvnytskyi – 2020

УДК 378
ББК 81.2(3)
Н 34

DOI випуску: 10.36550/2415-7988-2020-189-1

Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 189. –
Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. – 259 с.

ISBN 978-7406-57-8

ISSN 2415-7988 (Print)

ISSN 2521-1919 (Online)

ICV 2018 = 77.92

Рецензенти: **Олексюк О. М.**, доктор педагогічних наук, професор.
Кучай О. В., доктор педагогічних наук, професор.

«Наукові записки. Серія: Педагогічні науки» включено до Переліку наукових фахових видань
України категорії «Б» (галузь знань: Освіта/Педагогіка), згідно з Наказом Міністерства освіти і
науки України № 886 від 02.07.2020.

Збірник зареєстровано в міжнародних наукометричних базах Index Copernicus, Google
Scholar, Academic Journals, Research Bible, WorldCat, публікаціям
присвоюється ідентифікатор цифрового об'єкта DOI.

Редколегія:

Науковий редактор:

Черкасов В. Ф.

– доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Заступник наукового редактора:

Савченко Н. С.

– доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Відповідальний секретар:

Кулікова С. В.

– кандидат педагогічних наук, ст. викладач Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Редакційна колегія:

Галета Я. В.

– доктор педагогічних наук, доцент Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Давидович Н.

– професор, університетський центр Самарія, Аріель, Ізраїль

Єжова О. В.

– доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Жатан Є.

– професор Гданського університету, Польща

Калініченко Н. А.

– доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Клім-Клімашевська А.

– доктор педагогічних наук, професор Природничо-гуманітарного університету в Седльцах, Республіка Польща

Костікова І. І.

– доктор педагогічних наук, професор Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

Радул В. В.

– доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Радул О. С.

– доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Остенда О.

– професор технологічного університету, Катовіца, Польща

Растрігіна А. М.

– доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Рябовол Л. Т.

– доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Савченко Л. О.

– доктор педагогічних наук, професор Криворізького державного педагогічного університету

Садовий М. І.

– доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Шандрук С. І.

– доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

*Друкується за рішенням вченої ради Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
(протокол № 1 від 28.08.2020 року)*

Статті подано в авторській редакції

© Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка, 2020

UDK 378
BBK 81.2(3)
A 34
DOI issue: 10.36550/2415-7988-2020-189-1

Academic notes / Ed. board: V. F. Cherkasov, V. V. Radul, N. S. Savchenko, etc. – Edition 189. Series: Pedagogical Sciences. – Kropyvnytskyi: EPC of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, 2020. – 259 p.

ISBN 978–7406–57–8
ISSN 2415–7988 (Print)
ISSN 2521–1919 (Online)
ICV 2018 = 77,92

Reviewers: Oleksyuk O. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.
Kuchai O. V., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.

«Academic Notes. Series: Pedagogical Sciences» is included into the List of Scientific Professional Publications of Ukraine, category «B» (field of knowledge: Education / Pedagogy), Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of 02/07/2020.

The collection is registered in the international catalogues of periodicals and database Index Copernicus, Google Scholar, Academic Journals, Research Bible, WorldCat, publications are assigned a DOI digital object ID.

Editorial Board:

Academic editor:

Cherkasov V. F. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Assistant of Academic editor:

Savchenko N. S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Executive Secretary:

Kulikova S. V. – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Editorial Board:

Haleta Y. V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Davidovitch N. – Professor, Ariel University Center of Samaria, Israel

Yezhova O. V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Szatan E. – Professor University of Gdansk, Poland

Kalinichenko N. A. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Klim-Klimashevska A. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Natural-humanitarian University of Siedlce, Republic of Poland

Kostikova I. I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda

Radul O. S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Radul V. V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Ostenda O. – Professor of University of Technology, Katowice

Rastrygina A. M. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Ryabovol L. T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Savchenko L. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kryvyi Rih State Pedagogical University

Sadovyi M. I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Shandruk S. I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

*Published by the resolution of the Academic Council of the
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University
(Protocol NO № 1 from 28 august 2020)*

© Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, 2020

ЗМІСТ

АНІСІМОВ Микола Вікторович
 ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ.....10

БІДА Олена Анатоліївна, МУКАН Наталя Василівна, ГОНЧАРУК Віталій Володимирович
 ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО
 НАСТАВНИЦТВА.....14

**ВЕЛИЧКО Степан Петрович, ДОНЕЦЬ Наталія Володимирівна, МАРИНОВ Олександр
 Васильович**
 ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ КОМПЛЕКСІВ VERNIER
 DYNAMICS CART AND TRACK SYSTEM ПІД ЧАС ЛЕКЦІЙНИХ ДЕМОНСТРАЦІЙ.....19

ГАЛЕТА Ярослав Володимирович
 СОЦІАЛЬНА ЗРІЛІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТА ЙОГО ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ..22

КУЧАЙ Тетяна Петрівна, КУЧАЙ Олександр Володимирович, МАРИНЕЦЬ Надія Василівна
 ЗАСТОСУВАННЯ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....26

МЕЛЬНИЧУК Ірина Миколаївна, ПАШКО Мар'яна Зіновіївна
 ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ
 СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ....29

НЕНЬКО Юлія Петрівна
 ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У
 МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....34

ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна
 КОНЦЕПТ НЕЛІНІЙНОСТІ У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.....39

ОКОЛЬНИЧА Тетяна Володимирівна
 ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ОТРОЦЬКОГО ВІКУ (7-14 РОКІВ) ЗА ЕТНОГРАФІЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ
 XIX – ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XX СТОЛІТТЯ.....44

ПАВЛЕНКО Олена Олексіївна
 МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ
 СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ.....48

РАДУЛ Ольга Сергіївна
 ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ПОГЛЯДАХ УТОПІСТІВ.....53

РЕБУХА Лілія Зіновіївна
 МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: СПОСОБИ ПОШУКУ ТА ОПРАЦЮВАННЯ
 НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....59

САВЧЕНКО Лариса Олексіївна, КОВАЛЕНКО Вікторія Костянтинівна
 ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ЗАСОБАМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ
 ГРАФІКИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....62

САЛЬНИК Ірина Володимирівна, СІРИК Едуард Петрович
 ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИКИ В УМОВАХ
 ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....68

ТЕРЕЩУК Андрій Іванович, АБРАМОВА Оксана Віталіївна
 ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПОРТФОЛІО У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ
 МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
 УЧНІВ.....74

6. Lee Fang Chew, Hsuan-Hua Chen. (2016). *Motyvatsiya, rozbizhnist' u navchanni ta real'nist' ta psykholohichnyy vplyv sered ryatuval'nykiv Tayvany.* [Motivation, training–reality discrepancy and psychological influence among lay rescuers in Taiwan].

7. Lytovchenko, I., Ohiienko, O., Sbruieva, A. & Sotska, H. (2018). *Vykkladannya anhliys'koyi movy dlya konkretnykh tsiley dlya doroslykh, shcho navchayut'sya v universyteti: metody, yaki pratsyuyut'.* [Teaching English for specific purposes to adult learners at university: methods that work].

8. Taimasov, Yu. S., Boichuk, Yu. D. (2014). *Naukovo-metodychna model' rozvytku profesiyanoi kompetentnosti fakhivtsiv pozhezhno-ryatuval'noyi sluzhby u systemi pidvyshchennya kvalifikatsiyi. Zasoby navchal'noyi ta naukovo-doslidnoyi roboty.* [Scientific-methodical model of development of professional competence of specialists of fire and rescue service in the system of professional development. Means of educational and research work].

9. Vodovozov, V., Raud, Z., Detsiuk, T. (2018). *Model' pozaklasnoyi roboty zi studentamy inzhenernykh spetsial'nostey.* [The model of

extracurricular work with students of engineering specialties].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

НЕНЬКО Юлія Петрівна – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного Університету цивільного захисту України.

Наукові інтереси: комунікативна підготовка; професійна комунікація; комунікація фахівця у сфері цивільного захисту та пожежної безпеки; іншомовна комунікативна підготовка офіцера.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NENKO Yuliia Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate professor, Head of Foreign Languages Department at Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes of the National University of Civil Defence of Ukraine.

Circle of scientific interests: communicative training; professional communication; communication of a specialist in the field of civil protection and fire safety; foreign language communication training of an officer.

Стаття надійшла до редакції 12.07.2020 р.

УДК 378.016:78

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-39-44

ОЛЕКСІУК Ольга Миколаївна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музикознавства та музичної освіти

Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7785-1239>

e-mail: o.oleksiuk@kubg.edu.ua

КОНЦЕПТ НЕЛІНІЙНОСТІ У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Звернення освіти до людини, її особистісної сфери, індивідуальності, самореалізації в творчій діяльності, зосередження уваги на розвитку та саморозвитку є чинником наукової рефлексії нових тенденцій. Епіцентром нової методології стають не знання, і навіть не умови оволодіння ними, а людина в її цілісності як суб'єкт власного життя, культури та історії. З погляду цілісності людини, освітній процес розглядають як конструкт, спрямований на розвиток сутнісних духовних сил особистості в напрямі саморозвитку і самоорганізації. Погляди такої людини вирізняються прогностичним підходом, орієнтацією на позитивні тенденції життя та професійні досягнення. На цих засадах ми визначаємо постнекласичну мистецьку освіту як цінність, що зберігає в собі особистісний погляд

людини на світ, мистецтво, себе як творця мистецьких цінностей та їх створення; самоорганізовану систему, що інтегрує в своїй основі саморозвиток мистецтва та людини, яка перебуває в концептуальному полі міжсуб'єктних відносин; процес ціннісного становлення особистості в медіапросторі; результат ціннісної взаємодії учасників освітнього процесу, в якому освіта несе в собі синергетичну єдність модусів часу: Минуле, Теперішнє та Прийдешнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема нелінійності у сучасному дискурсі потребує осмислення самого поняття «нелінійність» та його методологічного потенціалу для розуміння сучасних освітніх явищ. З цією метою ми проаналізували міркування А. Гуменюка щодо нелінійності як концептуальної ідеї сучасної філософії освіти. Автор зазначає, що поява концепту «нелінійність» у сучасному

науковому дискурсі пов'язана, насамперед, зі становленням постнекласичної наукової раціональності, а термін «постнекласична раціональність» був запропонований В. Стьопіним, який розрізняв класичний, некласичний і постнекласичний типи раціональності [2, с. 48].

У сучасній вітчизняній філософії освіти тлумачення концепту нелінійності знаходимо у працях О. Князевої, Н. Кочубея, В. Лутая, О. Наумкіної, М. Ожевана, П. Сауха та ін.

У концепції О. Наумкіної зазначається, що постнекласична наука відкрила іншу сторону світу – нестабільність, нелінійність, розвиток через флуктуації тощо. Автор підкреслює, що сьогодні постала проблема формування людини, здатної функціонувати в умовах постійних змін, приймати змінність як суттєву характеристику життєдіяльності. «У такій ситуації шаблонне, лінійне мислення стає обмеженим, оскільки сковує людське мислення, зумовлює його консерватизм», – пише О. Наумкіна [6, с. 16].

Цю думку поділяє академік П. Саух, зазначаючи зростання ролі нелінійного, творчого мислення, що характеризується відсутністю шаблону, функціональної фіксованості в розумовій і виконавській діяльності. Автор наголошує на значущості нелінійного мислення в розвитку нового світорозуміння особистості [10].

Мета статті – теоретичне обґрунтування концепту нелінійного мислення майбутніх фахівців місцевого профілю.

Вклад основного матеріалу дослідження. Дослідження процесів нелінійного мислення особистості дає змогу стверджувати, що педагогічна наука має орієнтуватися не лише на власні педагогічні наукові досягнення минулих епох, а й враховувати думки філософів, культурологів, психологів, соціологів. Такий міждисциплінарний підхід до розв'язання науково-педагогічних проблем вимагає зміщення ракурсу дослідження в бік філософії освіти, пов'язаної з особливостями формування смислових полів у свідомості тих, хто навчається, репрезентації дійсності у вигляді картини світу, культурних концептів, усвідомлено та несвідомо втілених в освітньому процесі. У зв'язку з цим, створення інструментарію для формування картини світу студентської молоді є особливо важливим, адже те, як і яким чином представлені в освітньому процесі ті чи інші концепти як частини картини світу, визначає світогляд, сприйняття дійсності, розуміння світу сучасним поколінням. З цією метою ми

звернулися до поняття «концепт», яке використовується в дослідженнях учених різних напрямів: філософів, психологів, культурологів, а також педагогів. Концепт створює основу для інтерпретації фактів і термінів різних наук. Осмислення поняття «концепт» в культурологічному аспекті інтерпретується як ментальне утворення, своєрідний фокус знань про світ. У структурі концепту міститься ядро – базовий прошарок та інтерпретаційне поле, до якого входять різні смислові ознаки, приховані від основного спостереження [4].

Особливий інтерес у цьому контексті викликає тлумачення нелінійного мислення в концепції С. Гончаренка. Аналізуючи різні тлумачення мислення автор зазначає: «Нелінійність – це фундаментальна властивість усіх без винятку соціоприродних об'єктів і явищ. Нелінійність – це залежність, що існує між аргументами і функцією, яка не описується однозначними рівняннями... Нелінійність передбачає заперечення однозначних розв'язків, визнання їхньої багатоваріантності і ймовірного розвитку подій» [1, с. 3]. *Під нелінійним мисленням розуміють стиль мислення, який розглядає навколишній світ і людину як складні відкриті динамічні системи, зорієнтований на виявлення всезагальних зав'язків і відношень, на необхідність і конструктивну природу хаосу, нестійкості і випадковості.*

С. Гончаренко називає основні характеристики нелінійного стилю мислення: критичність, абстрактність і відверненість у поєднанні з умінням встановлювати взаємозв'язки між ідеальною моделлю і реальним процесом; доказовість і аргументованість у поєднанні з готовністю розглядати альтернативну позицію; прагнення до дослідження природи і суті понять і явищ; масштабність, орієнтація на виявлення глибинних зв'язків і взаємозалежностей між процесами і явищами різної природи; всебічність (підхід до проблеми з різних боків, готовність до об'єктивного аналізу думки опонента); готовність до вчинків у ситуації нестабільності, кризи, коли потрібно розглядати і досліджувати можливі наслідки дій, враховуючи ступінь їх узгодженості з внутрішнім станом системи; доповнюваність (єдність свідомого і підсвідомого, розумного й емоціонального, раціонального та ірраціонального, інтуїтивного) [1, с. 5]. С. Гончаренко стверджує, що можливості для формування нелінійного мислення має практично кожна навчальна дисципліна.

Ознайомлення з літературою засвідчило, що феномен нелінійності розкривається через модель нелінійної онтології – модель ризому, створеної Ж. Дельозом та Ф. Гваттарі. Поняття ризому фіксує принципово нелінійний спосіб організації цілісності (тексту), що залишає відкритою можливість як для внутрішньої іманентної рухомості, так і для інтерпретаційного плюралізму [2, с. 49].

Нелінійний стиль мислення, який пропонує синергетика, передбачає цілісне та багатовимірне виховання мінливого, нестабільного та складного світу, готовність до багатоваріантності його розвитку, до появи непередбачуваного і разом з тим «запрограмованого» нового.

«Будуючи» мости між наукою та живою і неживою природою, синергетика виокремлює ряд зразків (*патернів*) нового стилю мислення:

– Наука має вивчати не тільки стійке та повторюване, а й випадкове, індивідуальне, неповторюване.

– Випадковість та причинно-наслідкові зв'язки взаємодоповнюють одне одного: якщо в точці біфуркації діє непередбачуваність, то на більш стійкому етапі існування системи в силу вступає детермінізм.

– Існує багато шляхів розвитку системи, хоча їх кількість не безкінечна, бо визначається її внутрішніми характеристиками.

– Розвиток невідворотний і проходить через серію нестабільностей, тому потрібно усвідомлювати конструктивну роль хаосу, а також допускати існування непередбачуваних та неконтрольованих моментів.

– У процесі розвитку природньо поєднуються тенденції підвищення різноманіття (дивергенції) та згортання, різноманіття, підвищення вибірковості (конвергенції).

Синергетика дала змогу науковому співтовариству усвідомити нелінійність, багатовекторність і вірогідність світу мистецтва, поліваріантність шляхів його розвитку. Завдяки загальним закономірностям процесів самоорганізації систем можна побудувати єдину процесуальну модель світу, в якій життя і творчість людини підкоряються єдиним всесвітнім законам. Важливим у цьому контексті є концептуальне положення Н. Ястребової [11] про те, що поєднання структури зовнішньої мети мистецтва та структури соціально-психологічної

проблемної ситуації «середовища» стає для мистецтва провідною ланкою його існування. На думку автора, «запаси» емоційної енергії людських спільнот, втілені в ідеалах, – це своєрідні потенціали, які формувалися під час масових рухів історії та культури. Внутрішню мету мистецтва Н. Ястребова визначає як «функціональний інваріант системи», який є рушійною пружиною еволюції мистецтва. Під цим кутом зору ідея глобального еволюціонізму єдності світового процесу розвитку, передбачаючи існування інваріантних характеристик, еволюційних процесів різних типів, набуває особливого значення. Отже, робить висновок Н. Ястребова, можливості мистецтва, його внутрішні цілі – знаходити, виділяти і розгортати нові типи змістовних проблемних відносин між людиною (як соціального багатства «ми») та дійсністю (в будь-яких її вимірах). У загальному вигляді такий висновок автора є визначенням соціологічного аспекту духовного потенціалу мистецтва [8].

Якщо розглядати творчість, у тому числі й музичну, як процес еволюційної самоорганізації особистості, можна знайти успішне втілення ідей синергетики в музичній педагогіці. Проблеми розвитку творчого потенціалу особистості в сфері музичного мистецтва, її професійного зростання, здатності до саморозвитку і саморегуляції, отримали нову інтерпретацію в концепціях сучасних музикознавців та педагогів-музикантів. Так, Т. Мдівані розкрила уявлення про нелінійну концепцію музики, що виражає постмодерну концепцію світу. Уперше авторка висвітлила новизну композиторського мислення, основу якого складає принцип об'єктивної багатоваріантності та відкритий формат. Т. Мдівані визначає нелінійну музичну реальність, в якій виділяються три форми репрезентації: локальна, тотальна, поліфуркаційна. В основі методології дослідження пропонується синергетичний підхід, що дозволяє розкрити нову сутність музичних композицій, релевантних постнекласичному стану світу і, відповідно, композиторському мисленню. Серед жанрових форм автор пропонує інструментальний театр (перфоманс), техніку колажу та інтертекстуальності. Некласична сторона нової музичної реальності, на думку автора – нова інтерпретація синтезу, нетривіальне зближення видів мистецтв – музичного і вербального, музичного і техногенного, музичного та образотворчого,

музичного і квазітеатрального, а також заміна класичного синтезу одночасним поєднанням видимих подій та тих, які ми чуємо у поліфеноменальному контрапункті. На цій основі сформувався своєрідний політекст, особливістю якого є нелінійність.

Т. Мдівані наголошує на характерних рисах нелінійності в музичному мистецтві: казуальність процесу, відкритість форми, поліваріантність, інтерпретативність як тексту, так і засобів вираження, де поєднання матеріалу здійснюється на основі симультанії безфункціональної інтерференції різних видів мистецтв [5, с. 189]. У цілому, авторка робить висновок про те, що художньою інтерпретацією постмодерної дійсності виступає нова постнекласична концепція музики. Змістом цієї музики виступає світ як відкритий текст, який припускає безмежну кількість інтерпретацій. Твори, що репрезентують парадигму нелінійності названі авторкою нелінійною музикою [5, с. 190].

Для нашої концепції особливий інтерес представляє визначення змісту поняття «нелінійність». Т. Мдівані ґрунтується на визначеннях науковців: «...нелінійність – це підхід, що визнає об'єктивну багатоваріантність шляхів еволюції, наявність вибору із альтернативних шляхів і певного темпу еволюції [9, с. 8]. Лінійний підхід заперечує багатоваріантність, наявність вибору, напряму і темпів еволюції [Каган]». Контекстом до нелінійної концепції музики виступає нелінійна архітектура, театр абсурду, сюрреалізм, які через призму авторського світобачення виражають полісемантичну і багатозначну, об'ємну і нетривіальну за змістом картину актуального буття [5, с. 193].

Таким чином, умовами розвитку нелінійного мислення особистості в сфері музичного мистецтва є: прагнення до самовдосконалення, самореалізації та підвищення ефективності педагогічного процесу; наявність діалогічної взаємодії в музично-педагогічному процесі; орієнтація на саморозвиток особистості на засадах ціннісних інтенцій.

Звичайно, фахівцям гуманітарного профілю неможливо використовувати математизований пласт наукового знання. Але завдяки широкому міждисциплінарному синтезу, посиленню філософських і методологічних компонентів синергетичного знання, стає можливим поєднання різних способів осягнення світу, діалог науки та мистецтва, творче переосмислення відомих

образів, символів, цінностей культури. Нелінійний стиль мислення, запропонований синергетикою передбачає цілісне сприйняття нестабільного світу, готовність до багатоваріантності його розвитку, до появи непередбачуваного і разом з тим запрограмованого нового. *Вищий стан творчого духу людини можна вважати найповнішим проявом її резонансу з світом. Однак, сприйняття інформації при цьому відзначається вибірковістю, освоюються тільки ті елементи які відповідають світорозумінню музиканта і вбудовуються в його концепцію чи систему образів.*

Творчі відкриття, осяяння, теж пов'язані з явищем резонансу людини з усім всесвітом. Завдяки правильно організованому імпульсу музикант долає стереотипи і традиції і «виривається» у царство нового. Такий вихід особистості з обмеженості свідомості називається трансценденцією – вихід за межі власної свідомості [7, с. 94–95]. Це шлях пошуку зв'язку особистісного бачення з навколишньою природою і вселенським началом. Здатність до бачення цілого одномоментно прийнято називати аттрактором творчої діяльності.

Проаналізовані вище положення відіграють неабияку роль у моделюванні майбутньої виконавської концепції, необхідної для вибору правильного спрямування в роботі над музичним твором. Ідеальна концепція – це тільки прообраз майбутнього цілого, але вона є специфічною формою настанови, що виникла у свідомості музиканта. Цілісне уявлення про бажаний образ музичного твору має зберігатися на всіх етапах роботи над ним. Для створення переконливої інтерпретації музичного твору дуже важливо до того, як перейти до проробки деталей мати цілісне уявлення («ідеальну концепцію», за В. Ражніковим; «внутрішню інтерпретаційну модель», за Г. Єржемським) про художній образ п'єси. Тільки тоді засоби музичної виразності, як і окремі частини твору, будуть добре узгоджені між собою та підпорядковані загальній ідеї. Така послідовність етапів роботи детально та змістовно викладена у книзі видатного піаніста, доктора мистецтвознавства Г. Когана. Цілком можливо, що визнання та поширення дана методика отримала завдяки своїй відповідності природі утворення нових структур.

Аналіз через синтез, названий А. Брушлінським «основним механізмом мислення», обов'язково присутній в

музичній творчості. Попереднє узагальнення, спрямоване уявленням про бажане ціле, в процесі творчої діяльності структурується, набуває нових якостей, долучається до нових відносин та зв'язків. Другий важливий механізм художньої творчості – з початкових етапів супроводжується понятійним мисленням та значно покращується його продуктивність.

Проблемами співвідношення та взаємодії свідомих та безсвідомих форм творчого процесу композитора присвячено статті М. Арановського. Видатний музикознавець виокремлює компоненти творчого процесу: позамузичний змістовий стимул; включення системи музичного інтелекту; утворення евристичної моделі; реалізація евристичної моделі.

Поняття «евристична модель» М. Арановський розуміє, як «поєднання позамузичного смислу та «граматичних» уявлень у цілому повертає до життя якісно нові психічні утворення, які й керують процесом створення цілого».

Творчі процеси композитора та виконавця мають багато спільних психологічних закономірностей. Тому перенесення запропонованого Арановським поняття «евристичної моделі» в сферу виконавських проблем є цілком доцільним та перспективним.

Процес створення евристичної моделі обумовлений тісною взаємодією екстрамузичних та інтрамузичних факторів. Позамузичний зміст проходить через різні рівні музичного інтелекту, трансформуючись у відповідності з конкретними музичними завданнями. У свою чергу, музичний інтелект зазнає впливу вихідних психічних утворень. У результаті їх взаємоперетворень і виникає евристична модель виконавської інтерпретації.

Процес творення нової структури проходить через етап первинного хаосу, який виконує у цій ситуації конструктивні функції. Залучення різноманітних знань, уявлень, асоціацій, хаос та надлишок версій, максимальне розширення *нелінійного музичного мислення* сприяють переструктуруванню попередньої інформації та створення її нових форм.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо:

– нелінійне мислення майбутніх фахівців мистецького профілю – це сукупність якісних характеристик особистості, самоорганізація яких проявляється в холистичному сприйнятті

мистецтва, у підвищенні гнучкості, креативності та толерантності до невизначеності;

– концепт нелінійного мислення – це ментальне утворення, своєрідний фокус знань про світ мистецтва. Ядро концепту – інтерпретаційне поле музики, до якого входять різні смислові ознаки в умовах багатоваріантного освітнього процесу.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Перед кожною освіченою особистістю постає проблема необхідного діалогу з попереднім знанням з кожного питання та предмета. Світ нелінійних явищ, для яких час незворотній, відображає еволюційність існування. Отож, насправді історія має пронизувати як світ фізичної реальності, так і знання про неї. Синергетичне знання та нелінійне мислення дає змогу розуміти соціальні проблеми, проблеми педагогіки та музикознавства.

Музично-творча діяльність виявляє гармонізуючий вплив на психофізичні та соціальні процеси особистості, надає широкі можливості для педагогічної творчості. Правильні та своєчасні керівні впливи з боку викладача дозволяють вибрати оптимальні шляхи саморозвитку особистості студента. Згідно з принципом резонансного збудження, для цього достатньо маленького, але з точністю розрахованого енергетичного уколу в потрібній просторово-часовій точці. У процесі педагогічного регулювання освітнього процесу слід враховувати власні тенденції розвитку особистості студента, прагнути до посилення його здібностей до самостійної діяльності та до співробітництва з педагогом. Наявність зворотного зв'язку, тобто активний вплив результатів діяльності студента на його особистість є необхідною умовою активізації освітнього процесу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Формування нелінійного (синергетичного) мислення учнів. Професійно-технічна освіта. Київ. 2012, 2, С. 3–7.
2. Гуменюк А. М. Нелінійність як концептуальна ідея сучасної філософії освіти. Актуальні проблеми філософії та соціології. Київ. 2015. (5), С. 48–51.
3. Каган М. С. (б.г.) Синергетика и культурология. URL: <http://spkurdyumov.ru/art/sinergetika-i-kulturologiya/>
4. Куровская Ю. Г. Когнитивно-лингвистический инструментальный анализа педагогического дискурса. Педагогика. Київ. 2015, 3. С. 16–23.
5. Мдивани Т. Формы репрезентации нелинейности в музыке второй половины XX века. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музичне мистецтво. Київ. 2019, 2(2), С. 189–195.

6. Наумкіна О. А. Нелінійне мислення в сучасному швидкоплинному світі. Філософія науки: традиції та інновації. Київ. 2015, № 2 (12), С. 13–18.

7. Олексюк О. М. Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті: монографія. Київ.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ. 2019. 268 с.

8. Олексюк О. М. Синергетична парадигма й модернізація змісту мистецької освіти. Наука і вища освіта в Україні : міра взаємодії. Київ. 2008. С. 123–130.

9. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой. (Ю. А. Данилов, пер.). Москва: Прогресс. 1986. С. 193–230.

10. Саух П. Експлікативні зміни освітньої парадигми у контексті трансформації науки. Шлях освіти. Київ. 2007. № 1. С. 2–7.

11. Ястребова М. Н. Формирование эстетического идеала и искусства. М.: Наука, 1976. 295 с.

REFERENCES

1. Goncharenko, S. V. (2012). *Formuvannya neliniynoho (synerhetychnoho) myslemya uchniv*. [Formation of nonlinear (synergistic) thinking of students]. Kyiv.

2. Humeniuk, A. M. (2015). *Neliniynist' yak kontseptual'na ideya suchasnoyi filosofiyi osvity*. [Nonlinearity as a conceptual idea of modern philosophy of education]. Kyiv.

3. Kagan, M. S. (b.g.) *Synerhetyka y kul'turolohiya*. [Synergetics and culturology]. URL: <http://spkurdyumov.ru/art/sinergetika-i-kulturologiya>

4. Kurovskaya, Yu. G. (2015). *Kohnytyvno-lynhvystycheskyy ynsstrumentaryy analiza pedahohycheskoho dyskursu*. [Cognitive-linguistic tools of analysis of pedagogical discourse]. Kyiv.

5. Mdivani, T. (2019). *Formy reprezentatsyy nelynyynosti v muzyke vtoroy polovyny KHKH veka*. [Forms of representation of nonlinearity in the music of the second half of the twentieth century]. Kyiv.

6. Naumkina, O. A. (2015). *Neliniyne myslennya v suchasnomu shvydkoplynnomu sviti*. [Nonlinear thinking in the modern fleeting world]. Kyiv.

7. Oleksyuk, O. M. (2019). *Rozvytok dukhovnoho potentsialu osobystosti u postneklasychniy mystets'kiy osviti*. [Development of spiritual potential of personality in post-non-classical art education] Kyiv.

8. Oleksyuk, O. M. (2008). *Synerhetychna paradyhma y modernizatsiya zmistu mystets'koyi osvity*. [Synergetic paradigm and modernization of the content of art education]. Kyiv.

9. Prigogine, I., Stengers, I. (1986). *Poryadok yz khaosa: Novyy dyaloh cheloveka s pryrodoy*. [Order from chaos: A new dialogue between man and nature]. Moscow.

10. Saukh, P. (2007). *Eksplikatyvni zminy osvitynoyi paradyhmy u konteksti transformatsiyi nauky*. [Explicit changes in the educational paradigm in the context of science transformation]. Kyiv.

11. Yastrebova, M. N. (1976). *Formyrovanye estetycheskoho ydeala y yskusstva*. [Formation of the aesthetic ideal and art]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музикознавства та музичної освіти Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: теорія і методика музично-педагогічної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OLEKSIUK Olga Mukolaivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Head of Chair of Musicology and Music Education, Borys Grinchenko Kyiv University.

Circle of scientific interests: theory and methods of music and pedagogical education.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2020 р.

УДК 37 (091) «18/19»

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-44-48

ОКОЛЬНИЧА Тетяна Володимирівна –

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/000-0003-3740-2495>

e-mail: t.vladimirovna.75@ukr.net

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ОТРОЦЬКОГО ВІКУ (7–14 РОКІВ) ЗА ЕТНОГРАФІЧНИМИ
ДЖЕРЕЛАМИ ХІХ – ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Народна педагогіка формувалась упродовж багатьох століть. Однак, її вивчення та письмова фіксація починається з розвитком етнографії. У ХІХ ст. поглиблюється інтерес європейських учених до історії виникнення та генези

слов'янських народів, в етнографічній науці виникає їх поділ на східних, західних та південних. Східнослов'янську групу вчені репрезентують українцями, білорусами, росіянами. Тоді ж виникає окрема галузь етнографії – східнослов'янська етнографія, об'єктом вивчення якої стала народна